

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

2021-2022 н.р.

Лектор:

Доктор економічних
наук
професор

Нечипорук

**Людмила
Володимирівна**

Тема 7. Державне регулювання ринку фінансових послуг

- 1. Мета та шляхи державного регулювання ринку фінансових послуг.
- 2. Складові елементи системи регулювання ринку фінансових послуг. Завдання та функції органів фінансового апарату.
- 3. Напрями та типи фінансової політики.

Мета державного регулювання ринків фінансових послуг

- 1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
- 2) захист прав та інтересів споживачів фінансових послуг;
- 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;
- 4) створення умов для ефективно мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;
- 5) забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
- 6) додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;
- 7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;
- 8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;
- 9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється шляхом:

- 1) ведення державних реєстрів фінансових установ і реєстрів осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг;
- 2) нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ;
- 3) нагляду за діяльністю учасників ринків фінансових послуг (крім клієнтів);
- 4) застосування органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг заходів впливу;
- 5) проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Органи, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг

- 1. Державне регулювання ринків фінансових послуг здійснюється:
- щодо ринків цінних паперів та похідних (деривативів), професійної діяльності на ринку цінних паперів та діяльності у системі накопичувального пенсійного забезпечення - **Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку**;
- щодо ринку банківських послуг та інших, ніж зазначені в абзаці другому цієї частини, ринків небанківських фінансових послуг - **Національним банком України**.
- Антимонопольний комітет України та інші державні органи здійснюють контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг та отримують від них інформацію у межах повноважень, визначених законом.
- 2. Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється відповідно до цього **Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»** та інших законів України.

Показники банківської системи

Активи (млрд грн)

1651,57

Капітал (млрд грн)

201,85

Фінансові результати (млрд грн)

32,64

Банківський нагляд

Національний банк здійснює нагляд і регулювання банків для сприяння безпеці та фінансовій стабільності банківської системи України. Банківський нагляд надає клієнтам, вкладникам, кредиторам і позичальникам упевненість у тому, що банки стабільно працюють, своєчасно та повністю виконують зобов'язання. Ми здійснюємо нагляд і регулювання усіх банків України та їхніх підрозділів за кордоном, іноземних банків в Україні та інших організацій і громадян у частині дотримання Закону України "Про банки і банківську діяльність".

[БІЛЬШЕ >](#)

Ринок небанківських фінансових послуг ("спліт")

З 1 липня 2020 року Національний банк перейняв на себе функції регулятора ринку небанківських фінансових послуг: страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній.

[БІЛЬШЕ >](#)

Путівник для небанківських фінансових установ

БІЛЬШЕ >

Регулювання ринку небанківських фінпослуг ("спліт")

З 1 липня 2020 року Національний банк перейняв на себе функції регулятора ринку небанківських фінансових послуг: страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній.

У цьому розділі ми зібрали інформацію, пов'язану з особливостями переходу небанківських фінансових установ під регулювання і нагляд Національного банку, зокрема про навчання, зміни в документообігу та іншу корисну інформацію, яка допоможе учасникам ринку швидше звикнути до нового регулятора.

Водночас інформацію, що буде стосуватись регуляторних рішень (з питань надання ліцензій, нагляду, перевірок, фінансового моніторингу тощо) і яку надалі публікуватимемо на постійній основі, ви зможете знайти на відповідних підсторінках розділу "Нагляд".

Порядок документообігу між Національним банком та небанківськими фінансовими установами

БІЛЬШЕ >

Органи, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, та їх посадові особи здійснюють нагляд за додержанням законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг, забезпечують реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів фінансових послуг у межах своєї компетенції, визначеної законом, у порядку, встановленому нормативно-правовими актами таких органів, зокрема:

- 1) розглядають звернення споживачів фінансових послуг (у тому числі щодо наявності в договорах умов, що обмежують права споживачів фінансових послуг), роз'яснюють їм законодавство з питань захисту прав споживачів фінансових послуг;
- 2) здійснюють контроль за дотриманням законодавства України про рекламу (в частині реклами у сфері фінансових послуг);
- 3) за результатами розгляду справ про порушення прав споживачів фінансових послуг застосовують до фінансових установ, інших суб'єктів господарювання, що надають фінансові послуги, та осіб, що надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг, у тому числі кредитних посередників, заходи впливу та накладають на посадових осіб юридичної особи або фізичних осіб - підприємців, які надають фінансові послуги, адміністративні стягнення;
- 4) перевіряють у фінансових установах та в інших суб'єктах господарювання, що надають фінансові послуги, додержання правил надання фінансових послуг та законодавства про захист прав споживачів;

- 5) одержують безоплатно від фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, що надають фінансові послуги, діяльність яких перевіряється, інформацію, документи та їх копії (на паперових носіях або в електронній формі), письмові пояснення з питань діяльності, які характеризують фінансові послуги, які надаються цією установою, та щодо дотримання ними законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг;
- 6) узагальнюють практику застосування законодавства з питань захисту прав споживачів фінансових послуг та публікують на своїх веб-сайтах щоквартальні огляди;
- 7) розробляють пропозиції щодо вдосконалення законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг;
- 8) забезпечують проведення роз'яснювальної роботи щодо захисту прав споживачів фінансових послуг;
- 9) видають методичні рекомендації щодо підвищення рівня фінансової обізнаності споживачів фінансових послуг, враховуючи необхідність охоплення фінансовими послугами якомога ширших верств населення.

Фінансова політика має самостійне значення і водночас є важливим засобом реалізації політики держави в будь-якій сфері суспільної діяльності :

- в економіці,
- соціальній сфері,
- військовій реформі,
- в міжнародних відносинах тощо.

Фінансова політика

- Більш структурованим є визначення *фінансової політики як особливої сфери економічної діяльності держави, спрямованої на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і використання для забезпечення функцій держави.*
- Насамперед, фінансова політика повинна сприяти формуванню максимально можливого обсягу **фінансових ресурсів**, оскільки вони — матеріальна база будь-яких перебудов.
- Не менш важливим є забезпечення раціонального розподілу коштів між галузями і сферами народного господарства, концентрація фінансових ресурсів на найважливіших напрямках економічного і соціального розвитку.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ

Централізовані фінансові ресурси

Державний бюджет України

Державні цільові фонди

Пенсійний фонд

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Фонд соціального страхування на випадок безробіття

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві

Інші фонди

Децентралізовані фінансові ресурси

Фінансові ресурси населення

Фінансові ресурси підприємства

Амортизаційні відрахування

Оборотні кошти

Бюджетні асигнування

Кредити

Прибуток

Надходження з державних цільових фондів

Інші

- Фінансова політика — це визначення цілей, завдань, на вирішення яких спрямовується процес формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів.

Основа фінансової політики— це фінансові відносини.

Разом з тим, хоч фінанси і фінансова політика тісно взаємозв'язані, між ними існують суттєві відмінності:

- фінанси як специфічна форма виробничих відносин є елементом базису; фінансова політика держави належить до надбудови;
- фінансові відносини як елемент базису об'єктивні і незалежні від людської свідомості; фінансова політика — форма свідомої діяльності людей. Вона потребує законодавчого оформлення у відповідних нормативних актах.

Фінансова політика поділяється на фінансову стратегію і фінансову тактику.

- **Фінансова стратегія** — довготривалий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, який передбачає вирішення великомасштабних завдань, визначених економічною і соціальною стратегією.

У процесі її розроблення *прогнозуються* основні тенденції розвитку фінансів, формуються концепції їх використання, визначаються принципи організації фінансових відносин.

- **Фінансова тактика** спрямована на розв'язання завдань конкретного етапу розвитку суспільства за допомогою перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових зв'язків.

Складові фінансової політики

Як самостійні складові виділяють: податкову, бюджетну, грошово-кредитну і міжнародну фінансову політику.

Податкова політика реалізує інтереси держави. Її головне призначення — вилучення частини ВВП на загальнодержавні потреби, перерозподіляючи ці кошти через бюджет.

Під *бюджетною політикою* розуміють визначення державою:

- джерел формування доходів державного і місцевих бюджетів;
- пріоритетних напрямів видатків бюджету;
- допустимих меж розбалансованості бюджету;
- джерел фінансування бюджетного дефіциту;
- принципів взаємовідносин між окремими ланками бюджетної системи.

Оскільки податкова і бюджетна політика тісно пов'язані між собою, вживають поняття *бюджетно-податкової (фіскальної) політики.*

- **Фіскальна політика** охоплює своїм впливом державний бюджет, податки, державні грошові доходи і витрати. В умовах ринкової економіки вона є провідною формою фінансової політики і важливою складовою економічної політики держави.

- **Фіскальна політика** застосовується у різних варіантах, в залежності від загальної економічної ситуації в країні і фази економічного циклу, в якій знаходиться економіка. В період економічного піднесення фіскальна політика носить обмежувальну спрямованість, стримує параметри зростання в оптимальних межах. У період економічного спаду така політика носить розширювальний характер, спрямовується на перехід до економічного зростання. Між цими двома курсами є й третій шлях дій, що має назву стабілізаційної фіскальної політики.

Складові фінансової політики

Під **фінансовою політикою** розуміють сукупність державних заходів по організації управління фінансовими ресурсами держави. Вона включає мобілізацію, залучення необхідних грошових коштів, їх розподіл, забезпечення застосування цих коштів за призначенням.

Виділяють:

- **дискреційну фінансову політику**, коли парламент і уряд вносять зміни до податкової системи і видатків бюджету з метою впливу на ВВП, зайнятість, інфляцію. Ця політика може бути стимулюючою і стримуючою;
- **недискреційну, або політику «вмонтованих стабілізаторів»**, яка базується на теоретичному припущенні, що податкова система сама по собі має властивість автоматично впливати на економічний цикл, тобто має стабілізаційний ефект.

Дискреційна фіскальна політика

Заснована на свідомому втручанні держави в податкову систему і зміну обсягу державних витрат з метою впливу на економічне зростання, безробіття, інфляцію.

Ця політика може бути:

стимулюючою (застосовується в період спаду)

Інструменти:

- 1) збільшення державних витрат;
- 2) зменшення рівня оподаткування;
- 3) поєднання (1) і (2)

стримуючою (проводиться в умовах інфляції)

Інструменти:

- 1) зменшення державних витрат;
- 2) збільшення рівня оподаткування;
- 3) поєднання (1) і (2)

Автоматична фіскальна політика (політика “вмонтованих стабілізаторів”)

Механізм, який автоматично реагує на зміну економічного стану без необхідності обов’язкового урядового втручання

Автоматичні стабілізатори:

- Зміна податкових надходжень.
- Зміна рівня цін.
- Зміна ставки відсотка.
- Зміна реального НД.
- Система допомог по безробіттю і соціальних виплат.

У період економічного піднесення автоматичне зростання податкових надходжень формує тенденцію до скорочення або навіть ліквідації бюджетного дефіциту і виникненню бюджетного «надлишку», що в свою чергу, сприяє зменшенню можливої інфляції.

В період економічного спаду автоматичне скорочення податкових надходжень зумовлює бюджетний дефіцит, який стимулює подолання спаду.

І дискреційна політика, і політика вбудованих стабілізаторів – це дві взаємопов'язані сторони фіскальної політики.

Наприклад, встановлення ставки оподаткування – це функція дискреційної політики, а конкретні суми податкових надходжень до держбюджету на різних фазах економічного циклу – це вбудований стабілізатор. Адже при постійній ставці оподаткування надходження до бюджету, скажімо, в період економічного занепаду, зменшуються (бо зменшуються доходи), що призводить до дефіциту держбюджету і, відповідно, до призупинення занепаду.

• Використання бюджету для нейтралізації циклічних коливань – не єдина функція фіскальної політики. За допомогою фіскальної політики населення країни забезпечується товарами та послугами колективного споживання.

- Фіскальна політика є також інструментом перерозподілу доходу, щоб пом'якшувати нерівність, яка може продукуватись ринковим механізмом. Але перерозподіл доходів може вести до зниження ефективності, оскільки супроводжується зниженням стимулів: високооплачувані, отже, високопродуктивні працівники можуть зменшити свої трудові зусилля у відповідь на високі податки, тоді як ті, хто отримує велику соціальну допомогу від держави, можуть вважати за безглуздя важку працю за невелику винагороду.

Складові фінансової політики

Як самостійні складові виділяють: податкову, бюджетну, грошово-кредитну і міжнародну фінансову політику.

Під *кредитно-грошовою політикою* розуміють забезпечення стабільності грошового обігу через управління емісією, регулювання інфляції і курсу національної грошової одиниці; забезпечення своєчасності розрахунків у народному господарстві і в різних ланках фінансової системи через регламентацію і регулювання діяльності банківської системи; управління діяльністю фінансового ринку через регламентацію емісії і розміщення державних і корпоративних цінних паперів і регулювання їх дохідності.

У кредитно-грошовій політиці відносну самостійність набувають емісійна політика, цінова політика, валютна політика, кредитна політика — а в ній, у свою чергу, наприклад, процентна політика й інвестиційна політика.

- **Грошово-кредитна політика центрального банку** – це сукупність заходів, спрямованих на зміну грошової маси в обігу, обсягу кредитів, рівня процентних ставок та інших показників грошового обігу і ринку позикового капіталу з метою регулювання господарської кон'юнктури. Основні напрями грошово-кредитної політики НБУ щорічно затверджуються Верховною Радою України.

- **Методи грошово-кредитної політики ЦБ** поділяються на дві групи – *загальні*, що впливають на грошовий ринок у цілому, та *селективні*, які регулюють конкретні види кредиту.

Загальні („кількісні”) методи регулювання грошової маси і грошового ринку становлять:

- визначення норм обов'язкових банківських резервів;
- облікова (процентна) політика;
- рефінансування комерційних банків;
- операції з цінними паперами на відкритому ринку;
- підтримання курсу національної валюти;
- регулювання імпорту та експорту капіталу.

Норма обов'язкових резервів

- *Норма обов'язкових резервів* дозволяє розрахувати грошову суму, яку комерційний банк не має права давати в позику і зобов'язаний тримати на своєму рахунку в ЦБ.

У випадку інфляції, коли необхідно обмежити зростання грошової маси в обігу, ЦБ підвищує норму обов'язкових резервів. І навпаки, якщо є потреба у збільшенні кількості грошей, норма обов'язкових резервів зменшується.

Комерційні банки, „розморозивши” частину своїх коштів, перетворюють їх на кредити. При тривалому користуванні нормою обов'язкових резервів обсяги ресурсів комерційних банків, зарезервованих у ЦБ, зростають, тому грошова емісія втрачає своє економічне значення.

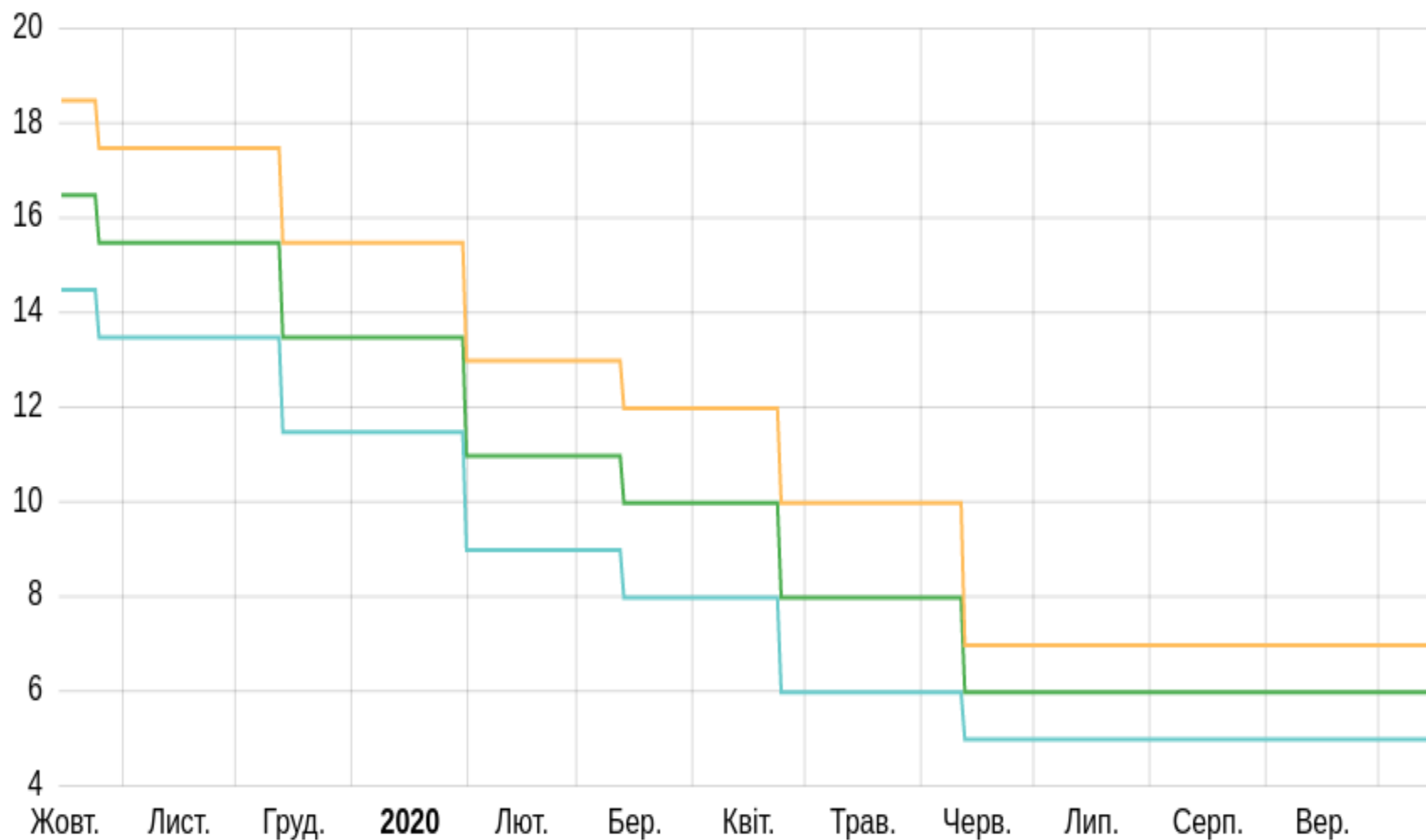
● *Процентна (облікова) політика ЦБ* ●

- здійснюється за допомогою маневрування ставкою міжбанківського кредиту, тобто процентом за кредит, який ЦБ надає всім іншим банкам у порядку рефінансування їхніх активних операцій.

Якщо, наприклад, має місце зростання рівня інфляції, то ЦБ обмежує приплив грошей до обігу, підвищуючи облікову ставку.

Для деяких комерційних банків державний кредит тоді виявляється занадто дорогим, кількість його одержувачів зменшується, а значить, обмежується приплив додаткової грошової маси до обігу. Якщо ж банки беруть дорогий кредит, то вони змушені опікуватися ефективністю своїх власних активних операцій, тобто кредитувати лише високоприбуткові проекти. При підвищенні рівня облікової ставки комерційні банки автоматично підвищують ставки процентів за своїми кредитами, отже, зменшують попит на гроші з боку своїх клієнтів та гальмують зростання обсягу грошової маси.

% річних

— Облікова ставка — Кредити овернайт — ДС овернайт

Рефінансування комерційних банків

- тісно пов'язане з процентною політикою і **означає кредитування комерційних банків у разі тимчасового дефіциту їхніх резервів.**

Позики НБУ, як правило, є короткостроковими, надаються у порядку переобліку комерційних векселів або під заставу цінних паперів комерційних банків. НБУ може кредитувати їх також через операції обов'язкової купівлі-продажу державних цінних паперів). У будь-якому разі центральний банк впливає на загальну масу грошей в обігу.

Операції на відкритому ринку

- Визначаючи обсяг купівлі-продажу державних облігацій населенням та змінюючи рівень процентної ставки за кредит і обсяг попиту на позики, центральний банк впливає на величину кредитних резервів комерційних банків.
- Коли потрібно зменшити кількість грошей в обігу (протидіяти інфляції), ЦБ продає державні облігації, якими володіє. Вони потрапляють до приватних власників, а гроші від продажу вилучаються з обігу і осідають у резервах ЦБ. Знову спрацьовує фактор часу: гроші повертаються в обіг тільки після настання терміну погашення державних облігацій.
- Даний метод регулювання грошової маси широко використовуються в тих країнах (США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Нідерландах, країнах Скандинавії), де є сформований ринок державних облігацій.

Політика підтримання курсу національної валюти
реалізується шляхом валютних інтервенцій, тобто купівлі-продажу іноземної валюти на валютних ринках.

Наприклад, якщо на валютному ринку попит на іноземну валюту, яка є базовою для визначення курсу національної валюти, перевищує пропозицію, економіці загрожує девальвація національної валюти. У такому випадку НБУ продає частину свого валютного резерву, урівноважуючи попит і пропозицію іноземної валюти. Грошова маса в обігу скорочується, а курс національної валюти стабілізується. Коли ж на валютному ринку пропозиція іноземної валюти перевищує попит, виникають ризики ревальвації національної валюти. НБУ тоді вдається до купівлі іноземної валюти. Фактично відбувається емісія грошей, а обсяг грошової маси в обігу зростає.

- *Регулювання імпорту та експорту капіталу* необхідне через те, що вони супроводжуються припливом і відпливом іноземного капіталу і, відповідно, впливають на грошову масу в обігу.
- НБУ у зв'язку з цим застосовує: **реєстрацію імпорту та експорту капіталу; установлення максимальних і мінімальних розмірів процентних ставок за іноземними депозитами в українських банках; установлення для осіб, які мають борги перед нерезидентами, обов'язкового безпроцентного вкладання певної частини від суми цих боргових зобов'язань в уповноважених банках України.**

Селективними („якісними”) **методами грошово-кредитної політики ЦБ є:**

- – вибірковий контроль з боку ЦБ за розміщенням кредиту;
- – регулювання споживчого кредиту – через встановлення ЦБ мінімальних початкових внесків і максимальних термінів повернення;
- – особливі умови рефінансування експортних кредитів;
- – облік процентних ставок по депозитах, головним чином – обмеження верхньої межі норми процента;
- – пільговий переоблік векселів;
- – встановлення маржі на одержання позики під цінні папери з метою попередження використання комерційного кредиту як фінансового інструменту спекуляцій на фондовій біржі;
- – „моральне умовляння” – спроба ЦБ відкрито переконувати банки або широкі верстви населення здійснити певні позики.

Складові фінансової політики

В основу *міжнародної фінансової політики* покладено управління валютно-фінансовими і кредитними відносинами у сфері міжнародних відносин. Особливо великого значення в сучасних умовах набуває фінансова політика таких міжнародних фінансових організацій, як Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Європейський банк реконструкції і розвитку, Лондонський клуб кредиторів, Паризький клуб кредиторів та ін.

Держава захищає свої інтереси через *митну* і *валютну політику*. Відповідно до заінтересованості держави в розширенні або скороченні свого експорту чи імпорту застосовується система митних платежів або конкретний митний режим. *Головним завданням митної і валютної політики є забезпечення примноження золотовалютних резервів держави.*